

Težko v meni kamení spoznanje:
Nisi ti, le veje v noč lijo
in z udarci motijo molčanje!

Čutim grozo klicev izgubljenih,
pesmi pete me boli odmev
kakor čudovitih rož ledenih
tesno mrzlih blesketanj odsev.

Kamor grem, nikjer bridkost ne mine,
če poslušam plesne pesmi zvok,
če strmim v oči žená globine
ali če poslušam smeh otrok.

Č A K A J O Č I
S L A V K O G R U M

Takole stojijo v dolgi vrsti, suhi, oguljeni, slabo dišeči, in se skušajo drug nad drugega uveljaviti s svojimi zadevami; vsak ima kaj nadvse važnega nad seboj, njegovega «primera» ni mogoče prezreti. Mnogi si tako s časom izdelajo cel sistem, potuhtajo najraznovrstnejše zvižaje, kako izstopiti iz množice in vzbuditi zase pozornost.

Je tu na primer Kvaček, kadarkoli stopim v dvorano, stoji izven vrste ob lesenem steburu in z napeto pozornostjo bulji vanj. Primoran seveda, da ga povprašam, kaj opazuje, se rahlo nasmehe, zamahne z roko in: O, kar tako, nič posebnega! Črte lesa pač opazujem, študiram njegov sestav. Saj vam je znano, gospod primarij, lesni strokovnjak sem, stavbni tehnik, in takole, ko sem svoj čas — —

Z neverjetno spretnostjo znajo potem na takle uvod pritakniti svojo «zadevo». Niti zave se ne človek in že je sredi njegove življenjske povesti — kako je prišel po krivici sem, kako — o, prosim, gospod zdravnik — z izveličarsko kretnjo dvigne roko ter jo plosko podrži v zraku — prosim, nočem izrabljati vaše dobrotljivosti, samo eno naj mi bo dovoljeno izreči: ali je res tu, tu prostor zame, med temi pameti oropanimi reveži? In bog me naj udari na mestu s slepoto, če nisem na lastne oči videl Trelca (katerégakoli nasprotnika, proti kateremu se je tožaril pri oblastvih vseh stopenj ter advokate in sodnike obdolževal podkupljenosti), kako je v nekem kotu šepetal s predsednikom sodišča samim in mu tiščal v roke bankovec!

Prvi dan, ko sem stopil v bolniško sobo, sem moral poslušati to povest in z morečo sličnostjo besed in kretenj jo moram poslušati sedaj pri vsakem obhodu.

Nekateri so, ki se jim je z leti že popolnoma razkrojil razum, da so postali nezmožni celo govorice, toda svojo «zadevo» imajo še vedno. Še paralizik v mrežnici, ki mu uhaja hrana skozi nos, ker ne more več dobro požirati, mi s prekanjenim nasmehom moli vsako jutro svoj listič, ali pa mi ga neopaženo vtakne v žep. Na lističu ni seveda več nikakih črk, le kaka čudaška vijuga, poslednje njegovo vprašanje in groza.

So tudi, ki se ne znajdejo; ne umejo se potuhniti vase in izdelati pretkanega sistema, neukrotljivo bruhajo iz sebe gnev in upor čez leta še prav tako, kot ob prihodu. Takoj na desni ob vhodu sedi slepi rudar iz Kanade, kolena zajeta z rokami, niha nenehoma v prostor in vpije: Pustite me ven, pustite me ven! Nikdar ga še nisem videl, da se ne bi bil zibal in kričal. Strežaji celo govorijo, da se ziblje tudi ponoči in ga še nihče ni videl spati.

Kratkočasen dvainosemdesetleten starček je tukaj, ta ni imel baje ves čas svojega bivanja v umobolnici druge želje, kot da bi dobil — kilni pas! V istini me je koj prvi dan zaprosil zanj. Posrečilo se mi je, da sem mu ga nabavil, in sedaj hodi ves prevzeten v svojem oguljenem fraku in cilindru naokoli ter nosi pas opet kar povrh sukne. Skušal sem mu dopovedati, da to ni prav in zdravju celo zelo škodljivo, toda kot je sicer prijazen, v tem je trmast kakor žival. Za nič ga ne morem pripraviti, da bi si opel pas pod obleko.

Mesija, «vsesplošni človeški odrešenik», se sprehaja ob klopeh od stebra do stebra, v svoji vzvišenosti sploh ne opaža navzočnosti drugih, le če ugleda na tleh cigaretni ogorek, se hlastno skloni ter za hip izgubi svojo izveličarsko držo.

Tu hodim med temi ljudmi in sem poln ničvrednosti. Njihov zdravnik sem, pa ne vem nikomur ničesar dati. Vse moje delo obstoji le v tem, da se jim bolj ali manj spretno lažem. Najhujše pri vsem pa je, največja groza: ti ljudje venomer upajo, da se bo kaj zgodilo, č a k a j o !

*

Ta čas se mi živi tako čudno, malone se mi je docela ustavilo življenje. Ničesar nimam pred seboj. Vso večnost polegam v tej visoki, neznosno belo prepleskani sobi in prisluškujem šumom onkraj zidov.

Za boga, česa se neki veselijo, kaj čakajo!

Dà, kaj bi prikrival, živim le od nekega zagrizenega sovraštva do teh stanovalcev onkraj. Zdrav in svoboden hodim med njimi, pa nimam niti malenkosti, ki bi se je veselil, oni pa čakajo s tako živalsko vztrajnostjo! Česa se neki veselijo? Ali res ne vedo, da so za večno zastavljeni s temi belo prepleskanimi stenami in ni prav nobene rešitve?

Sovražim njihov živahen tek ter prerivanje po stopnicah zjutraj ob šestih, ko hite iz spalnic doli v svoj dnevni prostor. Nato potihnejo nekoliko, čez pol ure pa že narastejo zopet glasovi in začuje se cepetanje okrog vrat. Zajutr. Sovražim njih pohlepno srebanje juhe. Sitijo se z živalskim pohlepom, kot bi vse zastavili na to, da odebelijo.

Vsak je prepričan, da bo jutri, pojutrišnjem odpuščen. Z nečuvnim zaupanjem v usodo pričakujejo, da jih vsak čas odvedejo svojci.

Starec s kilnim pasom mi je na primer včeraj, kot vedno, s prekanjenim nasmehom stisnil v roke listič papirja, na katerem je že zdavnaj odguljen poslednji sled črke:

Gospod zdravnik! Danes pride gotovo! Sporoča mi, da se pripelje z opoldanskim vlakom in me odvede.

Osem let baje že moli ta listič papirja zdravnikom pri jutranji viziti. Žena mu je res menda nekoč pred davnim časom poslala pismo, v katerem mu je zagotavljala, da ga pride iskat.

Stare može imam najrajši, posebno ta starček — takoj od početka sva sklenila prijateljstvo. In ob tej njegovi ganljivi iluziji, ki jo je izrekel s tako otroško vernostjo, se mi je zahotelo, objeti ga, stisnil bi ga rad k sebi zaradi vse svoje ničvredne navzočnosti. Zasramoval sem se pred strežajem. In v čudni razdraženosti, da moram pred osebjem skrivati čuvstva, sem starcu zabrusil v obraz:

To je vendar bedasta laž! Nikdar ne pride nihče po vas in nikdar vas nihče ne odpelje! Za boga, ali res ne pomnite, da vam je žena pred osmimi leti umrla?

Raztrgale so se mu oči, neznanska groza mu je spreletela obraz. Potem — brezmočno se je nasmehnil, poizkusil me je pogovoriti z očmi, naj se ne srdim, izjavo prekličem —

Iznenada pa je zahropel; sunkovito se je vzravnal ter me treščil s poleg stoječim stolom. Z veliko spretnostjo je strežaj, ki je stal pri meni, da me ob takem zaščiti, prestregel udarec, da me mož ni ubil.

V nečuvenci užaljenosti je strgal raz sebe kilni pas, s katerim je imel toliko veselja, zalučil ga je po tleh daleč od sebe in zakričal:

Svinja, svinja, svinja!

*

Ob vhodu na levo je opaziti nekako «boljšo» mizo. Tu sedi šest, osem ljudi, ki jih družijo kakršnakoli imenitnost. Z brezobzirno odločnostjo branijo svojo posest in gorje onemu, ki bi se drznil prisesti.

V zadnjem času se je pojavil božjastnik Magorš pri tej mizi. Nezaslišan dogodek je to in prav radoveden bi bil zvedeti, kakšna zasluga mu je pridobila pravico, sedeti med te odličnjake. Pri vsakem obhodu sedaj žari od zadovoljstva in se odvažno sklanja nad nekako beležnico. Kadarkoli se ozrem nanj, začne naglo pisati. Očividno hoče opozoriti na svojo znamenitost ter vzbuditi v meni zanimanje. Nalašč ga nekaj dni mučim in ga nočem vprašati, kaj zapisuje.

Danes je popustil on, ni mogel dalje vzdržati. Ni mogel več pričakati, da bi ga povprašal po njegovi zaposlitvi; potegnil me je skrivnostno v stran in izpregovoril:

Psihologija je zelo zanimiva veda.

Hm. Da.

Opozoriti sem tako rekoč hotel vaše blagorodje na svoje zapise v dnevniku. Misliti si morete, da kdo nas inteligentov težko vzdrži brez zaposlitve in tako sem pač sklenil izpolniti čas z izvestnimi opazovanji svoje okolice. Dovoliti mi namreč morate, da mi sredi teh ubožcev vse drugače lahko študiramo bolnike, kot pa recimo vi, gospodje zdravniki. Kajti če stopi vaše visokorodje med nas, tedaj se vsi zelo izpremenijo, kadar vas pa ni tu, so nekateri, če se smem izraziti tako po domače, tako rekoč skoraj popolnoma brez vsake olike. Tako se torej v tem zadnjem času pečam z opazovanjem motenega dušeslovja svojih ubogih tovarišev ter si tu in tam napravim v ta dnevnik kako beležko. Zaradi svojega odličnega ozdravljenja, ki se ga imam vsekakor zahvaliti vam, sem sedaj sklenil, da ta zvezek poklonim vam, da izveste, kako se imamo tudi tako sami med sabo.

Z zahvalo sem zvezek sprejel ter ga še povprašal po zdravju:

Kedaj ste imeli zadnji napad?

Hvala za vprašanje, pokorna hvala! Moje zdravje je tako rekoč popolno in izdatno. Napad — no, pa to se ne more že več nazivati polnovredni napad — imel sem včeraj nekako omotico, pa to je bilo iz želodca in je kmalu prešlo. Zadnje čase mi v

želodcu ni nekaj prav in tako se mi katerikrat zvrtil v glavi od želodčne slabosti.

Tako, tako. No, prav. Pozdravljeni!

Izročil mi je svoj dnevnik: «Zapisnica gospoda Franca Magorša.»

Za boga, česa se neki veselijo!

*

Zapisnica gospoda Franca Magorša.

10. marca.

Pravi mož se nikdar ne sramuje svojega življenjskega položaja, tako tudi jaz izpovem brez ovinkov: nahajam se v blaznici Sv. Križa. Prav nič se ne sramujem povedati, da sem tu, posebno ker jaz sploh nisem duševno bolan, temveč trpim le na nekakih krčih. Neki slabo izšolan zdravnik je nekoč ugotovil — moj bog, kaj se hoče, v vseh stanovih se dobé manjvredni zastopniki — izjavil je, da sem božjasten. Toda je bilo to, milo rečeno, velika neumnost, kajti bolan sem le na krčih, po izjavi lastne matere, na krčih zaradi prestrašenja. Sicer pa nimam nobenega vzroka, svojo bolezen lepšati, ker hvala bogu sem sedaj že popolnoma ozdravel, in sicer po zaslugi našega novega veleizobraženega zdravnika. Dobil sem šest brizg xiphala, 2., 6., 9., 11., 17. in 19. februarja. Sedaj se nahajam tu le še zaradi kratkega opazovanja, če je moje ozdravljenje v resnici dokončno in me bo prišel vsak čas iskat brat. Zunaj se nameravam posvetiti mirnemu kmetovalstvu in opazovanju narave. Čas, ki ga bom prebil še tu, pa nameravam izrabiti v dušeslovna opazovanja svojih ubogih tovarišev.

Preden pa začnem o teh, bom izpregovoril besedo o naših čuvajih, oziroma strežnikih. Sicer pa to niso nikaki strežniki in je na primer Bledica — to je Janez s pegami — zlobnejši od samega nebodigatreba. Kakor hitro začuti, da je sam z bolniki, že si izmisli kako novo lopovščino. Tako se je minuli teden recimo zabaval s tem, da je s povečevalnim steklom žgal financarja v mrežnici, ki je ubog paralizik in gre vse podenj. Maščuje se nad njim zaradi vednega čiščenja: Stopi k oknu, ujame s steklom solčne žarke ter jih nameri na kako golo mesto bolnikovo. Ubožec nekoliko časa drži, potem pa bedno krikne in se popraska. Saj ne rečem, saj je do gotove meje to čisto zabavna igra — revež namreč vedno znova takoj pozabi, da ga je pravkar speklo in se moramo smejati vsi, ko čakamo, kdaj bo na novo začutil in se popraskal. Toda jaz sovražim tega pegavca, že dolgo ga imam na piki; ko sem namreč po bolezni prvič vstal iz postelje, mi je takoj navezal na noge krtače in zahteval, naj čistim pod. Ker

sem se upiral, me je švrknil s šibo: hop, hop, da sem poskočil in tako nehote čistil tla. In tako: hop, hop, je šlo z velikim krohotom po vsej sobi. Tega mu ne odpustim nikoli in sem vedno pazil, kedaj mu povrnem. Sploh pa tudi nisem mogel gledati krutosti z lečo in je povsem nečloveško. Ko je imel prvi prost dan, sem potegnil pri viziti blagorodnega gospoda zdravnika v stran ter mu javil zločinstvo. Peljal sem gospoda zdravnika do Janezovega kovčega in smo takoj z velikim zmagoslavjem izvlekli na dan mučilno pripravo. Na mestu je bil odpuščen iz službe. Sicer je pa zvedel, da sem ga ovadil jaz in mi je še zadnji večer polil posteljo, toda jaz sem rad trpel, ker je bilo v korist skupnosti in nisem prenašal okrutnega mučenja.

*

12. marca.

Ker sem popolnoma zdrav, so me danes premestili na mirni oddelek. Reči pa moram, da se v tej spalnici spi skoraj slabše, kot pa v besnici, kajti tam je imel človek vsaj v noči večinoma mir, tu pa nekdo vso noč sedi na postelji in stoče. Pustite me ven, pustite me ven, je večna njegova tožba. Uverjen sem bil, da bedi, ko tako stoče, tovariši pa so me prepričali, da dela to v spanju. Nemogoče je to prav za prav razjasniti, ker je mož slep, in se ne ve, kedaj gleda in kedaj spi.

V dnevnem prostoru je pa tu mnogo prijaznejše, kot pa v bivališču nemirnih. Okrog štirideset oseb je tu in skoraj vse so zelo zanimive. Kar pa me je zelo dirnilo, je to, da se tu, ob vhodu, šopirijo nekaki «boljši». Imajo svojo mizo, pogrnjeno s prtom in so vedno le sami zase. Imajo kvarte, šah, in nikakor ne razumem, kako trpi vodstvo take posebnosti in samovoljo.

Tudi neki oficir je zelo ošaben, čeprav ni med njimi. Hodi popolnoma sam zase od stene do stene. Takoj na vse zgodaj sem dobil od njega klofuto, ker ga nisem pozdravil. Obvestili so me, da mu mora vsak salutirati, ki ga sreča zjutraj prvi, sicer ga kaznuje. Tudi tega ne razumem, da trpi vodstvo take nasilnosti.

Res ne vem, zakaj so oni «boljši» tako imenitni, mar nismo vsi tovariši? Možno je celo, da je kdo nas mnogo bolj zdrav, kot pa kateri onih, o, zelo je mogoče! Morebiti se nahaja tu celo kdo, ki sploh nima duševne bolezni, temveč trpi recimo le na kakih malenkostnih krčih! O, kaj neki boste!

Ne morem prikriti, da bi zelo rad prebiral liste, ki jih imajo oni na mizi. Ko sem prišel davi v bližino, sem čul, ko so se pogovarjali o Eckenerju in njegovem uspelem poletu čez ocean. Mogoče je v tem prostoru še kdo drugi, ki zna izreči to ime, čeprav ne sedi med njimi, o, dà, zelo je mogoče!

*

15. marca.

Danes je šel skozi sobo novi vratar. Zelo dobrodušen možakar je videti.

*

16. marca.

Med «boljšimi» je tudi neki Nemec, o katerem pravijo, da ima isto bolezen kot jaz. Sicer to ni istina, ker vidim, kako ga drži skoro sleherno noč, mene pa še nikdar ni prijelo ponoči. Sploh pa jaz nimam božjasti, temveč le krče.

Nemec spi slučajno gori poleg mene in tako imam priliko, da se mu približam. Mislím seveda, da ni treba še posebej omenjati, da me moja izobraženost tudi usposablja za to, ker sem več nemščini. Ko sem ga prva dva večera ogovarjal, se je držal napeto kot spodaj pri mizi in me sploh ni hotel opaziti. Tretji dan pa se mi je revež pač smilil, posebno hudo ga je držalo vso noč, da je bil zjutraj docela uničen — smilil se mi je pač in — očistil sem mu obuvalo. Laskalo mu je in takoj je sinoči govoril z mano. Izrazil se je tako nekako, ko da se hoče zavzeti zame in za mojo bolezen. Da je bil on spočetka hudo bolan, sedaj pa je skoraj dober. Le ponoči da ga še tu in tam prime. (Jaz sicer opažam, da ga prime sleherno noč, toda zelo mogoče je, da se tudi motim; morebiti tudi pri njem ni več prava božjast, temveč le kakšna omotica.) Epilepsija da zahteva posebne nege, potem se človek gotovo pozdravi. On da se je nekoč že zavzel za nekoga in je ta, prosim, že zdavnaj doma. Večkrat da mu pošlje kako zahvalnico in se ga zelo spominja. Brez njegove pomoči bi tičal revež še danes tu.

Moj novi prijatelj je naročen tudi na časopise s slikami. Zvečer jih nosi vedno s seboj v posteljo, da ne pridejo komu nepoklicanemu v roke. Danes zjutraj sem smel listati v njih, tudi sva se menila o Eckenerju.

*

19. marca.

Danes je prišla med nas blagovest: starejši in oni, ki poznajo vse običaje hiše, so razpovedali, da se bliža velika noč in da ob tem času zdravnik izbere skupino bolnikov, ki se vedejo najbolj dostojno, in ti smejo potem z dvema strežajema za vse popoldne prosto na izprehod. Pomislite, izprehod v prostosti zunaj za nas, ki hodimo vso večnost le iz spalnice v dnevni prostor! (Od 1. maja dalje nas pošljejo čez dan na dvorišče.) Inženjer od boljše mize je prevzel vodstvo izleta, ker treba je vedno 14 dni pred prazniki stopiti v deputaciji pred zdravnika ter mu predložiti vestno

sestavljjen spisec onih, ki prihajajo v poštev za to velevažno podjetje. Število ne sme presegati desetih. Sicer je po mojem zdravstvenem stanju in izobrazbi nedvumno, da bom tudi jaz med izbranci, vendar je mogoče, da bi bila pri stvari kaka zloraba in bi me mogli spregledati. Kajti povsem naravno je, da se bodo udeležili izleta vsi člani «boljše» mize ter vlekli s seboj tudi novinarja, ki se niti obleči ne more več sam. Če se zgodi to, je zelo mogoče, da bodo spregledali mene. Za vsako ceno se moram sedaj še bolj spoprijateljiti z Nemcem, da zastavi ob potrebi dobro besedo. On vlada skoraj nad vsemi.

*

22. marca.

Kakor je presenetljivo, vse kaže tako, da me sprejmejo v kratkem k «boljši» mizi. In potem — potem je seveda tudi udeležba pri izletu zagotovljena. Kje bi si bil mogel predstavljati to v početku, ko sem prišel sem in — dà, sramoval sem se tedaj zabeležiti, da mi je dal inženjer zaušnico, ko sem se v prvo približal njihovi mizi in dejal, da tudi jaz poznam Eckenerja. Da je prvi preletel z aeroplanom Atlantski ocean. Usekal me je za uho in ima ta družba tako moč, da noben strežajev ni niti trenil, ko so bili priča temu prizoru. Nezaslišano so vplivni.

Zelo me je pekla sramota, zalezal sem se v kot, obenem pa strastno sklenil v sebi, da moram postati član njihove družčine. Moj družabni položaj me vendar povsem usposablja za to. In inženjer me je udaril le iz jeze, da sem izobražen tudi jaz.

Da bom postal njihov član, je pa tako: novinar, ki je v zadnjem času vidno propadel, si je včeraj zlomil nogo ter so ga prepeljali v bolnico. Ker se je tako izpraznil prostor in je njegov povratek malone nemogoč, mi je včeraj moj prijatelj zaupal —

Vzhičeno sem mu stisnil roko, objel sem ga. Nazval sem ga svojega zaščitnika in rešitelja. Vesela vest me je dušila vso noč.

*

Čudno se mi živi ta zadnji čas, skoraj docela se mi je ustavilo življenje. Vso večnost polegam v tej visoki, neznosno belo prepleškani sobi in nimam prav ničesar, da bi pričakoval.

Stanovalci onkraj vedno kaj čakajo. Vedno se česa veselijo.

Z živalskim pohlepom srebajo juho.

Danes v noči sem se prebudil in je bilo tako žalostno. Za hip me je obšlo, da bi jih morebiti poprosil, če me sprejmejo k «boljši» mizi.